

Мирјана М. Николић¹

Висока школа струковних студија за васпитаче и пословне информатичаре – Сирмијум, Сремска Митровица

Оригинални
научни рад

Радован Б. Грандић

Филозофски факултет, Одсек за педагогију, Нови Сад

Милош Р. Павловић

ОШ „Бранко Радичевић“, Сремска Митровица

Компјенције васпитача за рад са даровитом децом

Резиме: Компјенције васпитача за рад са даровитом децом представљају један од основних предуслова за реализацију додатне подршке даровитима у предшколским установама. Циљ овог истраживања, које је сprovedено на узорку од двеста дванаест васпитача Сремској околини, био је да се утврди: 1) како васпитачи процењују своје компјенције за препознавање даровитости и рад са даровитом децом; 2) који начини унапређивања ових компјенција се преферирају, по мишљењу васпитача. У првој етапи истраживања васпитачи су попуњавали наменски конструисан упитник, а у другој етапи је сprovedен фокус групини интервју са члановима тима за подстицање когнитивне и креативне развоја код деце, у ПУ „Пчелица“, у Сремској Митровици. Васпитачи су мишљења да су им најбоље развијене компјенције за препознавање просторно-сликовне и музичке даровитости, док су недовољно развијене компјенције за израду педагошке профиле, индивидуализацију рада са даровитима и израду индивидуално образовне планова. Пожељни начини унапређивања компјенција су додатне едукације и сарадња са стручњацима из области даровитости, педагозима и психолозима, размена искустава у оквиру савремена тимова, а специфична препорука је и заједнички пројекти предшколске установе и школе за образовање

¹ vs.mirjana.nikolic@gmail.com

Copyright © 2016 by the authors, licensee [Teacher Education Faculty](#) University of Belgrade, SERBIA.

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original paper is accurately cited.

*васийиача. Резултати указују на значај сарадње и тимској присјуи у развоју комиеиен-
ција васийиача за рад са даровиом децом и подршци раној даровиоси.*

Кључне речи: *комиеиенције, васийиач, иројекаи, сиручни сарадници, тимски рад.*

Увод

На почетку 21. века даровитост се сматра пожељном у друштву, стога и личном потребом, а проучавање развоја даровите деце и младих и подстицање њихових способности, интересовања и талената све више се приближава проучавању развоја одраслих стваралаца (Grandić, Letić, 2008). Раније није постојао јединствен систем откривања, усмеравања, подстицања и праћења развоја даровите деце. Разлози за то су многобројни: од особености даровитости као феномена који је тешко дефинисати, преко недовољно поузданих инструмената за идентификацију даровитости, распрострањених уверења да ће се даровити развити сами од себе и да им није потребна систематска подршка, до недовољне друштвене подршке даровитима. Данас знамо да је правовремено откривање даровитости један од основних предуслова за предузимање интервенције у том подручју. Одбацивање тезе о „спонтаности развоја“ даровите деце упућује на неопходност креирања посебних програма који ће овој деци омогућити да у потпуности остваре своје потенцијале (Dunderski, 2003). Друштвена подршка развоју даровитог потенцијала је такође значајна. Блум и сарадници (према: Воџин, 2007) у свом истраживању развоја талента су установили да ниједан од укупно сто двадесет проучаваних истакнутих појединаца на подручју науке, уметности или спорта није достигао највише домете самостално, већ уз подршку, пре свега породице и учитеља.

Одреднице даровитости које налазимо у литератури су бројне и крећу се од изједначавања даровитости са високом општом интелигенцијом (на пример, Терман, 1926; према: Алтарас, 2006), до савремених теорија према којима се

даровитост посматра као мултидимензионални конструкт, сачињен из динамичке интеракције домена специфичних способности, особина личности, срединских фактора и слично (Dai & Renzulli, 2008; Renzulli, 2012). Теорија *вишеструких интелеиенција* Хауарда Гарднера (Gardner, 1994), која све више налази своју примену у педагошком контексту, подразумева да висок скор на тесту интелигенције није неопходан да би неке друге посебне способности биле изражене и наглашава да људи могу бити „паметни“ на више начина. Гарднер (према: Armstrong, 2009) разврстава способности у неколико група: лингвистичка, музичка, логичко-математичка, просторна и сликовна, телесно-кинестетичка, интерперсонална, интраперсонална, природњачка и егзистенцијалистичка. Бројна истраживања феномена даровитости налазе свој оквир за покретање истраживања и интерпретацију резултата у оквиру Гарднерове теорије.

Питање које често налазимо у литератури и које прати расправе о даровитима је које је то оптимално време за препознавање и идентификацију даровитих. Савремена схватања говоре у прилог раној идентификацији даровитости, јер би, у супротном, постојала опасност да се даровита деца не подстичу на одговарајући начин и да њихова даровитост не достигне највишу тачку развоја (Gojko, Stojanović, 2000). С обзиром на то да се код одређеног броја деце заиста могу приметити јасни знакови високих способности (Воџин et al., 2003), рана идентификација је свакако упутна јер имплицира рано укључивање те деце у посебан образовни програм. Код деце код које није дошло до ране диференцијације високих способности, а која манифестују високе опште способности, сматра се да

није потребна идентификација, већ је довољно њихово препознавање, па је креирање подстицајне средине за учење и развој способности, уз адекватну емоционалну климу и будно праћење диференцијације тих способности, довољно (Čudina-Obradović, 1990). У процесу идентификације даровитих могућа су два типа грешки: да се не идентификује дете које јесте даровито и да се као даровито идентификује дете које то није. У првом случају, даровито дете би неоправдано било искључено из програма додатне подршке, а у другом случају би у програм подршке било укључено дете које није у стању да прати захтеве програма. Грешке оба типа могу неповољно да утичу на даљи раст и развој деце. Зато се, поготово у периоду раног развоја, препоручује да се идентификација посматра као процес, где ће се хипотеза о даровитости тестирати на више начина, у дужем временском периоду, уз партиципацију свих релевантних актера који треба да буду укључени у процес: родитеља, васпитача, педагога, психолога и других. Још један од начина који могу обезбедити да се поменуте грешке сведу на најмању могућу меру је употреба одређених знакова (индикатора) даровитости на раном узрасту. На листи коју предлаже Торанс (према: Čudina-Obradović, 1990) као карактеристике предшколске даровитости могу се издвојити: радозналост, богат речник, добро памћење, смисленија питања, коришћење раније стеченог знања у новим ситуацијама, могућност самосталног учења, дуго бављење задатком уз високу концентрацију и тако даље. Неке од листа које претендују да обухвате показатеље даровитости не воде довољно рачуна о разликама између показатеља појединих врста даровитости, као и о квалитативним разликама између даровите и недаровите деце (на пример, у начину мишљења и, уопште, рада). Стога се препоручује употреба оних листа које воде рачуна и о квалитативним разликама, али и њихово комбиновање са посебним списковима знакова специфичних врста даровитости (Grandić, Letić, 2008).

Предшколско образовање даровитих

Препознавање и подстицање даровитог потенцијала деце, почев од раног узраста, представља важан сегмент инклузивног образовања. Мере додатне подршке у раду са децом која остварују исходе образовања и васпитања значајно изнад општих и посебних стандарда у оквиру предшколске установе дефинисане су *Законом о основама система образовања и васпитања у Републици Србији* (2015) и *Правилником о оближњим уједињеним за утврђивање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање* (2010). Почетни корак је израда педагошког профила који треба да обухвати све важне информације о јаким странама и интересовањима детета и потребе за додатном подршком. Да би се израдио добар педагошки профил, потребно је прикупити што више информација о детету, његовом претходном развоју, породичном функционисању, специфичним способностима и начинима испољавања и слично. У процесу прикупљања података васпитач може да користи различите изворе и технике. Следећи корак у пружању додатне подршке у предшколским установама је индивидуализација васпитно-образовног рада која подразумева прилагођавања простора и услова у којима се одвија активност у предшколској установи. Треба извршити и адекватан избор и прилагођавања метода рада, као и дидактичких средстава и материјала за учење. Ако примењене мере индивидуализације нису довољне, може се предложити да се изради индивидуални образовни план за даровито дете (ИОП), који може да се донесе за део или за целокупан предшколски програм. Правилником су прописани и формулари за израду педагошког профила, мера индивидуализације и самог ИОП-а. Без обзира на то што су позиција и положај даровите деце у предшколским установама дефинисани и законским регулативама, ситуација у пракси је друга.

но на сто шездесет васпитача Сремског округа (Panić i sar., 2014) указују да се само 20% испитаних васпитача изјаснило да примењује неке од облика додатне подршке у раду са даровитима, која је углавном усмерена на обогаћивање средине за учење. Разлоге томе васпитачи, пре свега, виде у недовољној оспособљености за организацију и реализацију рада са даровитима. Васпитачи додатно процењују да их иницијално образовање не припрема у довољној мери за рад са даровитом децом. Анализом курикулума четири високе школе за образовање васпитача (Вршац, Нови Сад, Крушевац и Сремска Митровица), у оквиру TEMPUS teach пројекта, чији је циљ био хармонизација курикулума, утврђено је да компетенције за инклузију нису у довољној мери заступљене (Milenković, Nikolić, 2015). Специфично, компетенције за рад са даровитом децом идентификоване су углавном кроз изборне предмете. Специјалистичке студије инклузивног усмерења реализују се једино у Високој струковној школи за васпитаче и пословне информатичаре – Сирмијум, у Сремској Митровици. У протеклих неколико година вршено је више евалуационих студија које су биле усмерене на самопроцену компетенција за реализацију инклузивног образовања (Milenković i sar., 2016). У истраживању самопроцене компетенција за рад са даровитом децом које је спроведено на узорку од сто четири студента основних и специјалистичких студија (Nikolić i sar., 2015) утврђено је да свега 23% студената процењује да су у потпуности оспособљени за рад са даровитом децом. Нису утврђене статистички значајне разлике у самопроцени оспособљености између студената који завршавају основне и специјалистичке студије ($\chi^2 = 1,109$ $df=2$, $p=0,574$).

Нема сумње да су компетенције васпитача за рад са даровитом децом опредељујуће за адекватну реализацију додатне подршке даровитима у предшколској установи, као и да иницијално образовање васпитача првог и другог нивоа не оспособљава у довољној мери студенте као бу-

дуће васпитаче за рад са даровитима. Васпитачи морају бити компетентни у доношењу судова о даровитој деци и треба да познају карактеристике различитих типова даровитости, као и сваког даровитог детета понаособ (Jevtić, 2009). Узимајући у обзир принципе инклузивног образовања усмереног на рад са даровитом децом, односно мере додатне подршке даровитима у предшколској установи, васпитачи, осим способности да препознају даровитост из различитих домена, треба да развију компетенције за пружање додатне подршке кроз индивидуализацију васпитно-образовног рада са даровитима и израду индивидуално образовног плана за даровито дете, ако је то потребно.

Зато је у овом истраживању циљ био да се утврди како васпитачи процењују своје компетенције за препознавање даровитости из различитих домена, по теорији Хауарда Гарднера, као и компетенције које су значајне за реализацију додатне подршке даровитој деци у предшколским установама. Пошло се од претпоставке да ће васпитачи који су завршили специјализацију инклузивног усмерења процењивати своје компетенције за препознавање и рад са даровитом децом бољим. Други циљ истраживања је био да се утврде начини који се преферирају за развој компетенција васпитача у раду са даровитом децом.

Метод

Узорак. Узорак је чинило двеста дванаест васпитача Сремског округа, сви женског пола, просечног радног стажа (АС=15,19, СД=8,863), запослених у више предшколских установа у Сремској Митровици, Шиду, Руми, Инђији и Старој Пазови. Вишу школу завршила су деведесет четири васпитача (44,3%), високу школу седамдесет шест васпитача (35,8%), а специјализацију инклузивног усмерења четрдесет два васпитача (19,18%).

Инструменти и ток истраживања. Истраживање је спроведено у две етапе, уз примену квантитативне и квалитативне методологије. У првој етапи истраживања васпитачи су попуњавали наменски конструисан упитник који се састојао из три супске: прва супска, дихотомног типа, усмерена је на процену компетенција за препознавање даровитости из појединих домена рада са даровитом децом, у складу са теоријом вишеструких интелигенција Хауарда Гарднера. Друга супска, у форми Ликертове петостепене скале, садржи седам тврдњи, а испитаници треба да процене степен развијености компетенција за пружање додатне подршке даровитој деци заокруживањем једног од одговора на скали од „уопште се не слажем“ до „у потпуности се слажем“. На пример: *Осободљена сам да израдим њедајошки профил даровитог детета.* Трећа супска, такође дихотомног типа, састоји се од пет тврдњи, а испитаници треба да процене да ли је одређени начин значајан за унапређивање компетенција за рад са даровитом децом у вртићу. Понуђена је и опција да испитаници сами допишу предлог начина који нису дефинисани супскалом. Општим делом упитника прикупљени су подаци о дужини радног стажа и степену образовања испитаника који су представљали независне варијабле истраживања.

Друга етапа истраживања организована је кроз фокусгрупни интервју са члановима тима за подстицање когнитивног и креативног развоја који је оформљен у ПУ „Пчелица“, у Сремској Митровици, 2014. године. Чланови тима су психолог установе, васпитачи који су завршили специјализацију за рану инклузију у школи за образовање васпитача у Сремској Митровици и васпитачи који имају афинитет за рад са даровитом децом. Иако у ПУ „Пчелица“ функционише стручни тим за инклузивно образовање, постоји одређени број васпитача који су посебно заинтересовани за рад са даровитом децом, као и психолог установе, што је допринело да се у установи формира и посебан тим који ће се специфич-

но бавити питањима ране даровитости. Интервју је спроведен са осам чланова тима, у просторији предшколске установе која је процењена као најфункционалнија за ове потребе. Избор фокус групе за вођење интервјуа је циљани. Пошло се од претпоставке да ће чланови тима који су мотивисани да се баве радом са даровитом децом у вртићу дати значајан допринос истраживању. Други разлог је што је део узорка васпитача који су учествовали у првој етапи истраживања запослен у ПУ „Пчелица“, у Сремској Митровици. Најзад, на подручју Сремске Митровице је и једина школа за образовање васпитача у Сремском округу. Направљен је аудио-запис, уз сагласност учесника, и белешка о најзначајнијим сегментима интервјуа коју је модератор одмах након интервјуа допунио и уредио. Циљ спровођења интервјуа је прикупљање додатних података о компетенцијама васпитача за рад са даровитом децом и начинима на које оне могу да се унапреде.

Анализе података. Квантитативни подаци прикупљени упитником обрађени су методама дескриптивне статистике (фреквенције и проценти), а разлике у самопроцени компетенција између испитаника са различитим степеном стручне спреме тестиране су методом АНОВА и χ^2 тестом. Обрада података прикупљених фокусгрупним интервјуом вршена је на основу анализе транскрипта и белешке. Коришћени су метод пописивања и рангирања.

Резултати

У складу са првим дефинисаним циљем истраживања интересовало нас је да утврдимо да ли васпитачи имају развијене компетенције да препознају даровитост из различитих домена, по теорији Хауарда Гарднера. Домени способности су унеколико кориговани и прилагођени карактеристикама предшколског узраста (није обухваћена егзистенцијалистичка способност/

даровитост, а интерперсонална и интраперсонална способност/даровитост су сажете у један домен). Резултати су приказани у Табели 1.

Табела 1. Број и проценаи васпитача који процењују да препознају даровитости из различитих домена.

Домен даровитости	Фреквенције	Проценти
Лингвистичко-језичка	104	49,1
Логичко-математичка	118	55,7
Музичка	148	69,8
Просторна и сликовна	168	79,2
Природњачка	138	65,1
Телесно-кинестетичка	102	48,1
Интраперсонална и интерперсонална	32	15,1

Највећи број испитаних васпитача (79,2%) процењује да уме да препозна просторну и сликовну даровитост, затим музичку даровитост (69,8%) и природњачку даровитост (65,1%), а најмањи број (свега 15,1%) интраперсоналну и интерперсоналну даровитост. Око половине испитаних васпитача процењује да уме да препозна логичко математичку, лингвистичко језичку и телесно-кинестетичку даровитост.

Значајно већи број васпитача који су завршили специјализацију инклузивног усмерења уме да препозна логичко-математичку ($\chi^2=6,053$, $df=2$, $p<.05$) и интерперсоналну и интраперсоналну даровитост ($\chi^2=5,945$, $df=2$, $p<.05$). Није утврђена повезаност степена стручне спреме и компетенција за препознавање даровитости из других домена.

На основу фокусгрупног интервјуа чланова тима за подстицање когнитивног и креативног развоја, прикупљени подаци су након пописивања ранжирани у односу на критеријум које врсте даровитости васпитачи најбоље препознају. Резултати су приказани у Табели 2.

Табела 2. Препознавање даровитости из различитих домена.

Домен даровитости	Ранг
Лингвистичко-језичка	6
Логичко-математичка	4
Музичка	2
Просторна и сликовна	1
Природњачка	5
Телесно-кинестетичка	3
Интраперсонална и интерперсонална	7

Као што се може видети на основу приказаних резултата, чланови тима су проценили да најбоље препознају просторну и сликовну даровитост (први ранг), а затим музичку. Налаз је компатибилан резултатима који су прикупљени упитником. Трећи ранг, по процени чланова тима, заузима телесно-кинестетичка даровитост. У квантитативној обради података прикупљених упитником природњачка даровитост би била на трећем месту, ако би као показатељ ранга узели број васпитача који су проценили да умеју да препознају ову врсту даровитости. Чланови тима су објаснили да у вртићу имају запосленог сарадника за физичко, што им помаже у оснаживању компетенција за препознавање даровитости у овом домену. Такође, чланови тима препоручују ангажовање сарадника и из области уметности у раду са изузетно даровитом децом. Логичко-математичку даровитост чланови тима рангирају као следећу, уз образложење да су на специјалистичким студијама за рану инклузију, у оквиру предмета Инклузивни приступ методици развоја математичких појмова, усвојили знања усмерена на рад са даровитом децом. Иако је препознавање интраперсоналне и интерперсоналне даровитости, и по мишљењу чланова тима, последње по рангу, истичу да су специјалисти за рану инклузију стекли одређена знања из овог домена даровитости у оквиру садржаја предмета Рад са даровитом децом.

Даље нас је интересовало да утврдимо како васпитачи процењују своје компетенције за пружање додатне подршке у раду са даровитом децом. Резултати су приказани у Табели 3.

Табела 3. Компетенције за пружање додатне подршке у раду са даровитом децом.

Компетенције	Аритметичка средина	Стандардна девијација
Оспособљена сам да креирам и применим технике и инструменте за посматрање и праћење даровитих.	3,85	,991
Оспособљена сам да израдим педагошки профил даровитог детета.	3,18	1,082
Оспособљена сам да креирам средину за учење и развој даровитог детета у вртићу.	3,82	1,010
Оспособљена сам да применим адекватне методе и облике рада са даровитом децом.	3,80	1,016
Оспособљена сам да креирам активности прилагођене потребама даровитог детета.	3,56	0,893
Оспособљена сам да израдим ИОП за даровито дете.	3,01	1,180
Оспособљена сам да интегришем план рада за даровито дете у план рада групе.	3,45	1,263

На основу резултата приказаних у Табели 3, може се закључити да се испитани васпитачи осећају компетентним да креирају технике и инструменте за посматрање и праћење даровитих (АС=3,85), да креирају средину за учење и развој даровитог детета (АС=3,82) и примене адекватне методе рада са даровитом децом (АС=3,80). Када су у питању мере додатне подршке у раду са

даровитом децом, које подразумевају израду педагошког профила, индивидуализацију васпитно-образовног рада и израду индивидуално образовног плана – ИОП-а, уз способност да се план рада за даровито дете интегрише у план рада групе, добијени су значајно нижи скорови. Васпитачи су, по својој процени, најмање оспособљени да израде педагошки профил (АС=3,18) и ИОП за даровито дете (АС=3,01). Тестирањем значајности разлика између аритметичких средина за три групе васпитача са различитим степеном стручне спреме утврђено је да нема разлика у самопроцени испитаних компетенција ($p>0.05$).

На основу фокусгрупног интервјуа, добијени су подаци о самопроцени компетенција за пружање додатне подршке даровитима. Бројне интеракције и дискусије током интервјуа, у оквиру којих је наведено да самопроцена васпитача о развијености одређене компетенције не значи да се одређено знање, умење, вештина примењују у раду са даровитом децом, определиле су даљу анализу података – извршена је категоризација компетенција у форми: имају/немају развијену одређену компетенцију и примењују/не примењују одређену компетенцију у раду са даровитом децом. Резултати су приказани у Табели 4.

Увидом у резултате у Табели 4 може се закључити да васпитачи имају развијене компетенције за креирање средине за учење и развој даровите деце и креирање активности прилагођених даровитој деци, уз коришћење адекватних метода рада. У пракси се, међутим, по мишљењу чланова тима, ради на обогаћивању средине за учење даровитих, али не и на креирању посебних активности за даровиту децу. Васпитачи углавном примењују индивидуални рад са дететом које показује повишена интересовања и способности у одређеном домену, а не индивидуализацију. Чланови тима су мишљења да васпитачи нису оспособљени да израде педа-

гошки профил, индивидуални образовни план нити да интегришу план за даровито дете у план рада групе.

Табела 4. Да ли васпитачи имају развијену компетенцију и да ли примењују одређену компетенцију у раду са даровитом децом.

Компетенције	Развијене	Примењују
Креирање и примена техника и инструментата за посматрање и праћење даровитих	НЕ	НЕ
Израда педагошког профила даровитог детета	НЕ	НЕ
Креирање средине за учење и развој даровитог детета у вртићу	ДА	ДА
Примена адекватних метода рада са даровитом децом	ДА	ДА
Креирање активности прилагођених потребама даровитог детета	ДА	НЕ
Израда ИОП-а за даровито дете	НЕ	НЕ
Интегрисање плана рада за даровито дете у план рада групе	НЕ	НЕ

У односу на други постављени циљ, утврђивање начина за унапређивање компетенција васпитача за рад са даровитима, добијени су подаци приказани у Табели 5.

Резултати у Табели 5 показују да највећи број васпитача (69,8%) сматра да је за унапређивање стручних компетенција за рад са даровитом децом потребна додатна едукација и боља сарадња са стручним сарадницима (педагозима и психолозима), као и сарадницима/стручњацима за област даровитости. Најмањи број испитаника (32,07%) слаже се да се компетенције могу унапредити праћењем стручне литературе. Организацију рада у тимовима као начин унапређивања компетенција „види“ 41,5% васпитача. Нико од испитаника није дао свој пред-

лог за унапређивање компетенција за рад са даровитом децом, што је додатно потврдило оправданост увођења друге етапе истраживања, квалитативном методологијом (фокусгрупни интервју).

Табела 5. Унапређивање компетенција у раду са даровитима.

Начини унапређивања компетенција	Фреквенције	Проценти
Додатна едукација свих који раде са даровитима	148	69,8
Ближа сарадња са педагозима, психолозима и другим стручним сарадницима	148	69,8
Ангажовање сарадника/стручњака из посебне области даровитости	148	69,8
Организација рада у тимовима у предшколским установама	88	41,5
Праћење стручне литературе	68	32,07
Нешто друго	-	-

На основу анализе транскрипта интервјуа, извршена је категоризација података на два нивоа: листа жељених активности за унапређивање компетенција за рад са даровитом децом и значај активности на скали од један до пет. Резултати су приказани у Табели 6.

На основу резултата приказаних у Табели 6 уочава се да су чланови тима препоручили неколико значајних активности које би, по њиховом мишљењу, допринеле развоју компетенција за рад са даровитом децом у вртићу. То су, пре свега, едукативне радионице за васпитаче из различитих домена даровитости, ангажовање сарадника, стручњака из посебне области даровитости и рад у тиму. Сарадњу са психолозима и педагозима такође процењују значајном у развоју компетенција за рад са даровитом децом. На основу предложених активности, током фокусгрупне дискусије, појавио се предлог да би

на унапређивању компетенција васпитача за рад са даровитом децом требало радити кроз читав низ активности, у дужем временском периоду. Чланови тима су као оптималан вид усавршавања предложили заједнички пројекат професора Високе школе за васпитаче и пословне информатичаре – Сирмијум, из Сремске Митровице, уз ангажовање спољних сарадника из области даровитости, и тима за подстицање когнитивног и креативног развоја из ПУ „Пчелица“, такође из Сремске Митровице.

Табела 6. Унапређивање компетенција у раду са даровитима.

Начини унапређивања компетенција	Значај активности
Трибине и округли столови	3
Ангажовање сарадника/стручњака из посебне области даровитости	5
Сарадња са психолозима и педагозима	4
Рад у тиму	5
Едукативне радионице за васпитаче из различитих домена даровитости	5
Семинари стручног усавршавања	3
Специјализација инклузивног усмерења	3

Дискусија

На основу спроведеног истраживања дошло се до сазнања која су значајна за унапређивање инклузивног образовања у области рада са даровитом децом предшколског узраста. Васпитачи Сремског округа који су учествовали у истраживању, као и чланови тима за подстицање когнитивног и креативног развоја, проценили су да су најбоље оспособљени да препознају даровитост из области уметности: ликовне и музичке. Ако узмемо у обзир резултате истраживања даровитости на предшколском узрасту из угла васпитача (Рапић и сар., 2014), којим је утврђено да највећи број васпитача који су учествовали у истраживању препознаје као даровиту децу која

имају развијенијеспособности из области уметности, може се закључити да су васпитачи у садашњој пракси највише усмерени на рад са децом која имају уметничке дарове. Разлоге томе можемо тражити у чињеници да су ово домени даровитости који се могу процењивати на основу манифестног, односно продуката рада, чак и на предшколском узрасту. Такође, организација средине за учење у предшколским установама вероватно погодује подстицању развоја ових способности. Такође, деца која имају уметнички дар могу да искажу своје способности без посебне инструкције и ангажовања васпитача. Ипак, за децу која имају изразит дар, васпитачи препоручују ангажовање сарадника (за област ликовног и музичког) који би правовремено и на адекватан и стручан начин подстицали развој ових способности код деце. Васпитачи имају мање поверења у своје способности да препознају даровитост из других домена: лингвистичко-језичку, логичко-математичку а посебно интерперсоналну и интраперсоналну. Кад је у питању организовање додатне подршке у раду са даровитом децом, подаци добијени упитником и фокусгрупним интервјуом се донекле разликују. Познавање и примена техника и инструмената у раду са даровитом децом је компетенција коју су васпитачи упитником високо оценили, док чланови тима извештавају да се у непосредној пракси технике и инструменти слабо користе и да им је потребна додатна едукација из ове области. Васпитачи су оспособљени да креирају средину за учење даровите деце и прилагодите методе рада овој деци, али имају проблем да креирају активности у оквиру индивидуализације васпитно-образовног рада, и то посебно из области у којима се осећају недовољно компетентним. Индивидуални образовни план за даровито дете васпитачи нису оспособљени да израде нити да план за даровито дете интегришу у план рада групе. Васпитачи имају потешкоћа и у изради педагошког профила даровитог детета. Све ово нужно наводи на потребу за до-

датним усавршавањем васпитача из области даровитости. У доступној литератури најчешће налазимо на препоруку да су семинари стручног усавршавања најбољи начин унапређивања компетенција практичара. У реализованом истраживању, на основу фокусгрупног интервјуа, дошли смо до сазнања да васпитачи предлажу едукације из различитих области даровитости, али уз ангажовање стручњака, затим активно учествовање стручњака у креирању и реализацији активности, као и сарадњу унутар установе са стручним сарадницима и размену искустава на састанцима тима. Различити видови интерног стручног усавршавања били би, дакле, пожељнији начин усавршавања компетенција васпитача за рад са даровитом децом, у односу на акредитоване семинаре. Специјалистичке студије инклузивног усмерења нису значајно допринеле развоју компетенција васпитача за рад са даровитом децом, што потврђују и резултати студентске анализе курикулума специјалистичких студија (Milenković i sar., 2016), који су указали да је у методике потребно увести више садржаја из области даровитости, и препоручили више праксе и контакта са даровитом децом уз присуство наставника-ментора. Као најбољи начин за унапређивање компетенција васпитача за рад са даровитом децом чланови тима предлажу заједнички пројекат наставника из Високе школе за образовање васпитача у Сремској Митровици и предшколске установе „Пчелица“. Предност оваквог начина подршке васпитачима и даровитој деци је у процесу који се одвија у предшколској установи, има одређени континуитет, омогућава да се врши стална евалуација реализованих активности, анализирају примери из непосредне праксе у оквиру састанака тима, уз супервизију наставника-сарадника који активно учествују и у креирању активности, планирању и програмирању рада са даровитима. Реализоване активности могу да имају и карактер акционог истраживања у оквиру кога васпитачи-практичари преиспитују и унапређују сопствену праксу, а наставници, превасходно усмерени на

теоријски приступ, остварују контакт са праксом и унапређују своје компетенције. Иако приказано истраживање има извесна ограничења у погледу узорка (усмерено је само на Сремски округ), а фокусгрупно истраживање је спроведено само са једном групом, што онемогућује било какву генерализацију добијених резултата, може се промишљати да се предложени модел унапређивања компетенција за рад са даровитом децом прошири и на друга подручја, у којима су доступни слични ресурси унутар предшколске установе и шире друштвене заједнице.

Закључак

Реализовано истраживање скреће пажњу на популацију даровите деце од раног узраста и идентификује неке од проблема са којима се суочавају васпитачи, као непосредни носиоци васпитно-образовног рада у предшколским установама. Нема сумње да је потребно радити на унапређивању компетенција васпитача за рад са даровитом децом раног узраста, и то посебно у сегменту пружања додатне подршке кроз израду педагошког профила, индивидуализације васпитно-образовног рада и ИОП-а. Ипак, истраживање отвара и питања укључивања других релевантних појединаца у рад са даровитом децом – пре свега педагога и психолога, а онда и стручњака из посебних области даровитости, који би, заједно са васпитачима, тимски радили на подстицању даровитости. Допринос истраживања огледа се и у осветљавању могућности повезивања школа за образовање васпитача и предшколских установа, односно сарадње наставника и практичара кроз заједнички пројекат. Унапређивање иницијалног образовања васпитача кроз увођење више предмета и садржаја из области даровитости, које би имало за циљ адекватнију припрему студената – будућих васпитача – за рад са даровитом децом, представља један од важних задатака, као и реализација даљих истраживања у пољу ране даровитости.

Литература

- Altaras, A. (2006). *Darovitost i podbacivanje*. Beograd, RS: Centar za primenjenu psihologiju.
- Armstrong, T. (2009). *Multiple intelligences in the classroom* (3rd ed.). Alexandria, VA: ASCD.
- Božin, A. i sar. (2003). *Daroviti i šta sa njima. Praktikum*. Vršac, RS: Viša škola za obrazovanje vaspitača.
- Čudina-Obradović, M. (1990). *Nadarenost*. Zagreb, HR: Školska knjiga.
- Dunderski, S. (2003). Odlučujuća uloga nastavnika u identifikaciji darovite dece. *Zbornik radova*. 9 (265–267). Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača.
- Gardner, H. (1994). Five forms of creative activity: A developmental perspective. In: Colangelo N., Assouline, S. G. & Ambrosion, D. L. (Eds.). *Talent development* (3–17). Dayton-Hove, itd: Psychology Press.
- Gojkov, A., Stojanović, A. (2000). Manifestovanje i identifikacija darovitosti na ranom uzrastu. *Nastava i vaspitanje*. 5, 800–808.
- Grandić, R., Letić, M. (2008). Pedagoška strategija podsticanja darovitosti. *Pedagoška stvarnost*. 9–10, 865 – 881.
- Jevtić, B. (2009). *Struktura kompetencija darovite predškolske dece*. U: Gojkov G. (ur.), *Daroviti i društvena elita*, Zbornik 15, (250–259). Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Pavlov“.
- Panić, T., Nikolić, M., Opsenica-Kostić, J. (2014). *Darovitost na predškolskom uzrastu iz ugla vaspitača*. Rad prezentovan na V međunarodnoj naučnoj konferenciji *Inkluzija u predškolskoj ustanovi i osnovnoj školi*. Sremska Mitrovica, Republika Srbija: Institut za pedagoška istraživanja i Visoka škola strukovnih studija za vaspitače i poslovne informatičare – Sirmijum.
- Nikolić, M., Panić, T., Garić, M. (2015). *Doprinos inicijalnog obrazovanja vaspitača razvoju kompetencija za rad sa darovitom decom*. Rad prezentovan na VI međunarodnoj naučnoj konferenciji *Inkluzija u predškolskoj ustanovi i osnovnoj školi*. Sremska Mitrovica, Republika Srbija: Institut za pedagoška istraživanja i Visoka škola strukovnih studija za vaspitače i poslovne informatičare – Sirmijum.
- Milenković, S., Nikolić, M. (2015). Kompetencije vaspitača za rad u inkluzivnim uslovima. *Pedagogija*. 436–448.
- Milenković, S., Nikolić, M., Mijailović, G. (2016). Education Of Preschool Teachers For Early Inclusion. In: Gómez Chova, L., López Martínez, A. & Candel Torres, I. (Eds.). *Serbia – Evaluation Of Specialist Study* (3768–3776). 10th International Technology, Education and Development Conference INTED2016. Valencia, Spain: IATED Academy.
- *Pravilnik o bližim uputstvima za utvrđivanje prava na individualni obrazovni plan, njegovu primenu i vrednovanje* (2010). Službeni glasnik RS, br. 76.
- Renzulli, J. S. (2005). The three-ring conception of giftedness: A developmental model for creative productivity. In: Sternberg, R. J. & Davidson, J. E. (Eds.). *Conception of giftedness, 2nd ed.* (246–279). New York, NY: Cambridge University Press.
- Renzulli, J. S. (2012). Reexamining the role of gifted education and talent development for the 21st century: A four-part theoretical approach. *Gifted Child Quarterly*. 56 (3), 150–159.
- *Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja* (2015). Službeni glasnik RS, 72/09, 52/11, 55/13, 35/15.

Summary:

Competencies of preschool teachers for work with gifted children present one of the basic pre-conditions for realisation of additional support to gifted children in preschool institutions. The aim of this Reserch, realised with the sample of 212 preschool teacher in the county of Srem, was to determine how the preschool teachers estimate their competencies for recognising giftedness and work with gifted children and which are the preferable ways of work, according to preschool teachers. In the first phase of the research, specially designed questionnaire was created, and in the second phase, the focused interview was realised with the members of the team for stimulating cognitive and creative development of children in the preschool institutions Pcelica in Sremska Mitrovica. Pre-school teachers believe that the best-developed competencies refer to spatial-image and musical giftedness, and competencies for crating pedagogical profile are insufficiently developed, as well as those ones for individualisation of the work with gifted children and creating individual educational plan. Desirable ways of improving competencies are additional education and cooperation with experts from the filed of giftedness, pedagogues, psychologists, exchange of experience within team meetings and there is specific proposal and mutual project of the preschool institution and school for educating pre-school teachers. Results point at the significance of cooperation and team approach in development of competencies of preschool teachers for work with gifted children and support to early giftedness.

Key words: competencies, preschool teacher, project, experts, teamwork.